

Максимова Олена Олександрівна
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ОСВІТИ У СВІТЛІ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ ДИТИНОЮ

Демократизація й гуманізація суспільного життя в незалежній Україні призвели до становлення нового типу виховної взаємодії вчителя й учня. На противагу авторитарному стилю взаємин вихователя і вихованців поступово утверджується стиль гуманістичний, метою якого є створення педагогічних умов для розвитку внутрішніх сутнісних сил дітей. Таку систему виховання у психолого-педагогічній науці кваліфікують як особистісно орієнтовану. Природно, що це потребує у виховній практиці загальноосвітніх шкіл пошуку оптимізації шляхів впливу не лише на інтелект, але й на емоційно-мотиваційну, вольову сферу учнів. У цьому зв'язку значні потенційні можливості закладені у переживанні успіху дітьми, особливо молодшими школярами, як природної основи їхніх позитивних емоцій у різнобічній діяльності.

У Законі України “Про освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти в Україні”, “Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти” підкреслюється необхідність створення організаційних, психолого-педагогічних умов для особистісного розвитку й саморозвитку школярів, їх самореалізації відповідно до здібностей, суспільних та власних інтересів, підготовки до самостійної життєдіяльності.

Державною національною програмою “Освіта” окреслюється потреба відходу від авторитарної педагогіки й утвердження гуманістичних засад, які дозволять забезпечити розвиток індивідуальних здібностей і талантів особистості [1].

Також у Конвенції ООН “Про права дитини” в частині I, ст. 29 зазначається, що освіта дитини має бути спрямована на розвиток особистості, талантів, розумових і фізичних здібностей у їх найповнішому обсязі; на виховання поваги до прав дитини і основних свобод [2, с.19]. Разом з тим, великого значення надається сімейному вихованню. У Преамбулі даного документу підкреслюється, що “...дитині для повного і гармонійного розвитку її особистості треба рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові й розуміння” [2, с.4].

Завданням нашої статті є висвітлити значення переживання успіху в особистісному зростанні дитини, проаналізувати доробок вчених з даної проблеми, з'ясувати педагогічні умови, що сприяють досягненню успіху школярами.

На часі важливою є проблема виховання самостійної, креативної, ініціативної, оптимістичної, впевненої у своїх силах дитячої особистості, що володіє вмінням самопрезентуватись, поважає себе й інших – такої, яка любить і цінує життя, вміє досягати успіху в своїх починаннях, не

боїться труднощів, має бажання їх вирішувати. Одним із чинників розвитку дитячої особистості є її діяльність. Докладаючи фізичних, інтелектуальних, духовних зусиль, вона вправляється в різних видах діяльності, розвиває здібності, отримує результат, який переживає як досягнення, успіх або ж як невдачу.

Усвідомлення дитиною особистих індивідуальних досягнень, суспільне визнання отриманого результату є стимулом для її подальшого розвитку в цьому напрямі. Переживання, що супроводжують досягнення успіху, впливають не тільки на самопочуття, породжуючи задоволення чи незадоволення собою, а й на подальший розвиток, визначаючи його темп, спрямованість, сприяють життєвому самоствердженню особистості дитини, підвищують віру в свої сили, забезпечують відчуття повноти життя.

Формування активного творчого суб'єкта, який володіє знаннями, має власну особистісну позицію, здатний здійснювати моральний вибір, розпочинається з малих років, набуваючи особливої актуальності у шестирічному віці, коли змінюється соціальне становище дитини у зв'язку з приходом до школи. Провідним видом діяльності, поряд з грою, стає навчання, з'являються нові обов'язки.

У цьому зв'язку важливим є створення атмосфери успіху в шкільному житті, що забезпечить радісне, оптимістичне світосприйняття дітей, віру в себе, впевненість у завтрашньому дні. Все це дозволяє задовольнити провідну в цьому віці соціальну потребу – потребу у визнанні. Головною умовою досягнення успіху школярами є взаємодія на суб'єкт-суб'єктному рівні у системі “вчитель (вихователь) – учень”, “учень – учень”, яка забезпечить розвиток у дитячої особистості прагнення та здатність до свідомої самостійної взаємодії з дорослими, однолітками, соціумом.

Зазначимо, що проблему досягнення успіху у філософії у різних аспектах досліджували В.Михайліченко, О.Романовський, Л.Сохань, Г.Тулчинський, А.Швейцер, В.Шухмін, тісно пов'язуючи поняття “успіх” із такими філософськими категоріями, як “оптимізм”, “щастя”, “свобода”.

Помітний доробок щодо дослідження проблематики життєвого успіху в соціології належить таким ученим, як Р.Ануфрієва, Є.Головаха, П.Бергер, І.Кон, Р.Мертон.

Внутрішні сутнісні механізми розвитку почуття радості досягнення успіху знайшли своє відображення у психологічній науці. Вчені І.Бех, М.Боришевський, І.Зязюн, О.Кононко, У.Глассер, Д.Холт доводять, що вирішальним чинником у цьому зв'язку є зміна позиції вчителя й учня, дорослих і дітей. Д.Белухін, Л.Виготський, О.Запорожець, І.Зимня, О.Леонтьєв, С.Подмазін, І.Якиманська, П.Ярмоленко підкреслюють виняткову вагу особистісно-діяльнісного підходу в розвитку успішності дітей. О.Кульчицька, О.Коломинський, Є.Панько, О.Савченко вказують на особливу чутливість молодших школярів до впливів довкілля, їх

позитивну емоційну реакцію на безпосередні враження. К.Ізард, Д.Карнегі, О.Лаврова, В.Леві, О.Лук, М.Мольц акцентують увагу на позитивних емоціях, що супроводжують успіх. Е.Берн, Р.Девіс, І.Добротворський, І.Іщук, М.Киянова, Е.Ксенчук, О.Марден, З.Петрасинський, О.Свергун, Е.Стро вивчають механізми досягнення життєвого успіху.

Природно, що до проблеми забезпечення успіху в навчанні й вихованні дітей неодноразово звертались педагоги: Ш.Амонашвілі, А.Белкін, Д.Дьюї, Я.Корчак, А.Макаренко, М.Монтессорі, В.Сухомлинський, С.Френе, С.Шацький, Р.Штайнер та інші. Значну цінність для нас у цьому зв'язку має розроблена А.Макаренко "система перспективних ліній", яка слугує стимулом людського життя і діяльності. Видатний український гуманіст ХХ сторіччя В.Сухомлинський у своїй праці "Серце віддаю дітям" (розділ "Школа радості") обґрунтовує положення про завтрашню радість дітей як виключний чинник становлення оптимістичного світосприйняття першокласників шестирічного віку та джерело їхньої наснаги у пізнанні, а також як результат дитячих успіхів у навчально-виховній діяльності.

Особливості побудови виховного процесу з метою формування ініціативних, творчих особистостей досліджують українські вчені-педагоги А.Бойко, В.Киричок, Б.Кобзар, Н.Кудикіна, А.Осмоловський, Г.Сазоненко, О.Чернявська, К.Чорна та інші, наголошуючи на важливості розвитку гуманістичної взаємодії вчителя й дітей, становлення в учнів оптимізму, почуття успіху як першооснови їхнього прогресивного зростання. Над проблемою підготовки вчителя до виховання успішної гуманної особистості учня плідно працюють В.Бондар, А.Капська, В.Кузь, М.Левківський, Д.Пащенко, Л.Хомич.

Для глибшого розуміння сутності виховної діяльності вчителя із першокласниками шестирічного віку значну цінність становлять роботи вчених М.Безруких, Н.Бібік, А.Богуш, М.Вашуленка, С.Єфимової, Н.Зубалій, Я.Коломинського, Г.Лаврентьевої, В.Мухіної, Н.Непомнящої, Є.Панько, О.Савченко, Н.Скрипченко, Т.Титаренко та інших.

Проблема міжособистісного спілкування, становлення моральних взаємин, на яких ґрунтується суб'єкт-суб'єктна взаємодія, між дітьми-дошкільниками, молодшими школярами широко досліджувалась ученими Л.Артемовою, Г.Бреслав, В.Горбачовою, В.Давидовим, В.Киричок, В.Котирло, М.Лісіною, Ю.Приходьком, Т.Репіною, А.Рояк, Т.Поніманською, С.Якобсон та іншими.

Аналізуючи дисертаційні дослідження, зазначимо, що Л.Ткачук розглядала успіх у навчанні молодших школярів у творчій спадщині В.Сухомлинського, Н.Батурина вивчав вплив успіху та невдачі на функціональний стан і результативність діяльності учнів на прикладі спортивної діяльності. Деякі аспекти проблеми досягнення успіху в

навчанні висвітлено у дисертаційних дослідженнях Л.Гавришак, К.Дрозденко, Л.Скрипченко, В.Ямницького.

Оптимізація досягнення успіхів молодших школярів зумовлюється включенням їх у суб'єкт-суб'єктну взаємодію зі старшими та однолітками. Результатом такого процесу є прояв дитячої активності у різноманітних формах; можливість здійснення учнями у позанавчальний час вільного вибору сфери діяльності, способів організації роботи відповідно до своїх бажань, уподобань; забезпечення статусу їх рівноправності з іншими особистостями.

Становлення успішної особистості значною мірою визначається ініціативністю, активністю, творчістю дитини. Забезпечення суб'єкт-суб'єктних взаємин оптимізує розвиток зазначених якостей, сприяє формуванню наближеної до адекватної самооцінки, відповідного можливостям рівня домагань, мотивації успіху. Основні ідеї концепції ґрунтуються на діяльнісному й особистісно-ціннісному підході, які передбачають ціннісну орієнтацію педагогів на особистість дитини, її індивідуальну неповторність і самобутність, забезпечують реалізацію природних потенцій учня, спрямовують його на досягнення успіху в починаннях.

Вірогідність досягнення успіху школярами підвищується, якщо:

- у виховному процесі забезпечується суб'єкт-суб'єктна взаємодія у системі “вчитель – учень”, “учень – учень”;
- здійснюється розширення сфер діяльності дитини;
- акцентується увага на розвитку мотиваційної сфери дитячої особистості, адекватної самооцінки та необхідних для успіху вольових якостей;
- забезпечується індивідуальний підхід, що дає можливість створювати ситуації успіху для кожного зокрема;
- організовується мікросередовище, яке сприяє досягненню успіху дитиною.

Отже, зміни в освітніх пріоритетах загострюють проблему виховання успішної, самостійної, ініціативної, впевненої у собі дитячої особистості. Існує об'єктивна потреба актуалізувати цей процес у шестирічному віці, коли відбувається психологічна криза, змінюється соціальна позиція дитини у зв'язку з приходом до школи, висувається ряд нових вимог до неї. Основою для утвердження активної життєвої позиції першокласника, виявлення і розвитку його природних потенцій, спираючись на які, вихователь допомагає учню досягати успіхів у продуктивній діяльності, є забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії головних учасників виховного процесу.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994.– 62 с.

2. 1. Конвенція ООН про права дитини. – К.: Укр. Правнича Фундація. Вид-во Право, 1995. – 32 с.

3. Кононко О. Особистісно орієнтована модель дошкільної освіти: суть та проблеми впровадження у практику // Збірник наукових праць: Спеціальний випуск / В.Г.Кузь (гол. ред.) та ін. – К.: Науковий світ, 2002. – С. 273 – 283.